SUMMARY

THE FEATURES OF SACRAL ARCHITECTURE OF TRANSCARPATHIA AT THE END OF XIX - THE BEGINNING OF XX CENTURIES

V. Gornetski (Vynogradiv)

Main preconditions having affected the development of sacral architecture in Transcarpathia under the reign of Austro-Hungarian Empire, stylistic trends of this period and the impact made by the state-church relations on the spiritual life in the region are the issues researched by the author in this scientific paper. The main trends and principles of the sacral architecture development by reviewing the most significant religious constructions are the research objectives. The churches built in this period have become the cultural assets of the region (regardless the confession they referred to) and the monuments of architecture being unique in content and form.

Key words: religion, churches, sacral architecture, styles, confessions.

УДК 94 (477.82-2)

ЛІТУРГІЧНА РЕФОРМА МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Гентош Л. Р. (Львів)

У статті розглянуто діяльність митрополита Української греко-католицької церкви Андрея Шептицького (1901-1944) стосовно реформування обряду та літургіки ГКЦ. А. Шептицький послідовно намагався очистити обряд ГКЦ від латинських нашарувань та актуалізувати візантійську традицію цієї церкви. В центрі уваги дослідження стоять заходи митрополита й дії Конгрегації для східної церкви Римської курії задля видання нових богослужбових книг.

Ключові слова: *митрополит Андрей Шептицький, обряд, літургічна реформа, Конгрегація для східної церкви, богослужебні книги.*

Митрополит Андрей Шептицький став визначним реформатором Української греко-католицької церкви. Його діяльність на митрополичому престолі змінила багато сторін життя ГКЦ та пристосувала Церкву до серйозних випробувань XX ст.

Метою цієї статті є висвітлити найважливішу частину реформаторської діяльності Шептицького, котрою є літургічна реформа. Слід мати на увазі, що, починаючи обрядову реформу, митрополит не мав чітко накресленого плану з переліком потрібних заходів. Він глибоко усвідомлював необхідність перегляду існуючого стану, уніформування обряду, його кодифікування та прагнув привнесення змін, що повертали би втрачені візантійські обрядові традиції. Багато його дій були ситуативними, часом спонтанними, залежними від дій інших єпископів і значною мірою дій та поглядів Римської курії в особі Конгрегації для східної церкви.

Саме митрополита Шептицького можемо вважати ініціатором та головним виконавцем літургічної реформи. Його ідеї і дії не тільки започаткували літургічну реформу, але й у дефінітивний спосіб підштовхнули Конгрегацію для східної церкви впритул зайнятися питанням літургічної реформи у ГКЦ. Для Шептицького реформування обряду ГКЦ було також найскладнішою і найбільш виснажливою справою його життя. Саме питання участі митрополита в обрядовому реформуванні ГКЦ є не до кінця вивченим. Найбільш повно проблему реформування обряду ГКЦ вивчав о. Петро Ґаладза [7], до питання літургічної діяльності митрополита Шептицького звертався о. Віктор Поспішил [10].

Отець П. Ґаладза у згаданій праці стверджує, що 1905 р. виступає свого роду переломним моментом. Саме тоді Шептицький вчинив перші конкретні кроки стосовно обрядових справ ГКЦ, він авторизував текст нового «Служебника» та «Ізборника» Ставропігіону. Слід мати на увазі, що обидва тексти мали дуже багато латинських нашарувань і запозичень [7, с. 262-263]. Однак важливим було те, що новий Служебник, видання і запровадження в практику якого схвалив і підтримав Шептицький, намагався запроваджувати однорідність, одностайність та покласти край досить значним відмінностям у практикуванні обряду, що існували серед греко-католицького кліру.

Поступово під впливом багатьох зовнішніх факторів і глибоких роздумів Шептицький приходить до думки про виняткову важливість і крайню необхідність обрядового реформування для ГКЦ в напрямку ґрунтовного очищення її обряду від латинських нашарувань та відродження

© Гентош Л. Р., 2016.

візантійської літургічної традиції. Важливим фактором, що каталізував переосмислення візантійської спадщини та обрядових питань ГКЦ, стали плани поширення Католицької церкви східного обряду на території Російської імперії.

Спочатку митрополит зробив важливий крок на обрядовому ґрунті, прохаючи Апостольський престол дати дозвіл монахам-студитам дотримуватися обряду, з котрого було б усунуто латинські нашарування та запозичення, навіть ті, що їх прийняв Замойський синод у 1720 р. У травні 1923 р. митрополит дістав такий дозвіл від Конгрегації для східної церкви [1, с. 394]. Дещо пізніше, 1926 р., він авторизує друк «Требника» під редакцією о. Тита Мишковського, котрий мав репутацію русофіла. Публікація «Требника» викликала несхвалення з боку інших греко-католицьких єпископів та частини духовенства і стала предметом обговорення на конференції єпископів 1927 р. Найбільше видання "Требника" опротестовував єпископ Коциловський, котрий заскаржив митрополита в Римі, що той дав дозвіл на це видання без апробати Апостольського престолу. Шептицький у листі до секретаря Конгрегації для східної церкви обстоював своє право без погоджень із Римом давати дозвіл на видання богослужбових книг [2, с. 1]. Коциловський наполягав на своїх вимогах, крім іншого, з огляду на те що того ж 1926 р. в Жовкві вийшов друком василіанський «Требник», текст якого єпископ Коциловський схвалив ще 1924 р. Зазначені «Требники» мали серйозні відмінності [7, с. 316-317]. Найбільш впадаючою в око відмінністю були рекомендації до вживання слова «православні» / «православних». Василіанське видання, апробоване єпископом Коциловським, виключало вживання такого звертання, а видання Львівського «Требника» за редакцією Мишковського – настійно рекомендувало [7, с. 319].

На єпископській конференції, що відбулася в листопаді 1927 р., особливу увагу було приділено саме літургічним питанням. Серед постанов цієї конференції греко-католицьких єпископів було рішення підготувати й подати на затвердження Апостольського престолу літургічні книги, котрі мали би стати типовими виданнями, обов'язковими до вживання в усіх греко-католицьких єпархіях. Для підготовки і подання типових літургічних книг було створено комісію у складі митрополита Шептицького, Перемишльського єпископа Коциловського, Крижевецького єпископа Няраді, Мукачівського єпископа Гебея. Однак через засадничі розбіжності чотири греко-католицькі єпископи так жодного разу й не зустрілися. Звичайно, складання й узгодження текстів нових богослужбових книг потребувало часу і спільних зусиль. Митрополит звернувся з проханням до Конгрегації для східної церкви узгодити деякі обрядові зміни, котрі він вніс у нову редакцію «Служебника», що готувався до друку. Шептицький отримав від секретаря Конгрегації неоднозначну відповідь і написав йому довгого листа. В цьому листі від 29 квітня 1928 р. він детально виклав свої аргументи на користь скасування багатьох постанов Замойського (1720 р.) і Львівського (1891 р.) синодів стосовно обрядових питань. Шептицький наполягав на тому, що «очищення обряду» є надзвичайно важливим для греко-католиків, оскільки захищатиме їх від полонізації. Він також намагався розвінчати упередження стосовно «восточників», запевняючи кардинала Л. Сінчеро в тому, що ситуація виглядає кардинально відмінною, і ті, хто прагне очищення обряду, не мають симпатій до схизми. Митрополит наполягав на негайній літургічній реформі у ГКЦ через загрозу втратити обрядову спільність та через негативний вплив такого різного прочитання і практикування обряду в ГКЦ на справу Унії в більш глобальному значенні [4, с. 23-31].

1929 р. таки було видано новий «Служебник» для ГКЦ. Основну працю з підготовки його до друку виконали о.-др. Спиридон Кархут та о.-др. Діонісій Дорожинський. «Служебник» між іншим запропонував духовенству вживати більш українізовану версію церковнослов'янської мови [7, с. 327]. К. Королевський вважає, що "Служебник" 1929 р. [7, с. 328-330] був «експериментом», позаяк було усунено багато латинських нашарувань, або «гібридизмів», як писав Королевський [1, с. 403]. О. Ґаладза у своїй праці детально характеризує зміни, привнесні «Служебником» 1929 р. [7, с. 327-331], серед яких важливе значення мала редукція вшанування світських влад. Цей «Служебник» викликав бурхливе незадоволення трьох єпископів – Й. Коциловського, Г. Хомишина та К. Богачевського (США). 1929 р. конференція греко-католицьких єпископів відбулася в Римі, і знову питання видання літургічних книг було в центрі уваги. Перемишльський єпископ Коциловський заперечував повноваження митрополита Шептицького видавати нові літургічні книжки. Під час цієї конференції було узгоджено рішення про видання ще іншої редакції «Служебника», текст якого також мав бути компромісним і містити ряд поступок у бік латинських практик порівняно зі «Служебником» Шептицького 1929 р. «Малий служебник» було надруковано у Львові 1930 р., однак дехто з єпископів, які погодилися з його змістом у Римі на конференції, пізніше відкликав свою згоду [7, с. 332]. На єпископській конференції в Римі 1929 р. за пропозицією єпископа Д. Няраді було вирішено створити міжєпархіальну літургічну комісію. За пропозицією митрополита Шептицького до цієї комісії мали увійти по одному представнику, відомому спеціалісту, від кожної єпархії, включно з американським екзархатом. Окрім того, митрополит пропонував у кожній єпархії створити окремі літургічні комісії, котрі надавали би допомогу

в роботі делегата у міжєпархіальній комісії [7, с. 333].

Комісія не змогла зібратися в лютому 1930 р., як планувалося, через те що деякі єпископи не виконали рішення єпископської конференції і не визначили своїх членів до міжєпархіальної літургійної комісії [7, с. 333]. Для того щоб спонукати єпископів та забезпечити початок роботи комісії, Шептицький написав детального листа до кардинала Л. Сінчеро, секретаря Конгрегації для східної церкви. В цьому листі митрополит запропонував Конгрегації запропонувати греко-католицьким єпископам коло питань, які окреслювали би рамки дискусії на засіданнях міжєпархіальної комісії. На певному етапі Конгрегація також повинна була переконувати деяких єпископів, зокрема Й. Коциловського та Г. Хомишина, в тому, щоб вони сприяли роботі міжєпархіальної комісії і не відкликали своїх делегатів [7, с. 333-334].

Шептицький бажав, щоб комісія працювала над ревізією всіх богослужбових книг, а інші єпископи хотіли обмежитися тільки «Служебником». 16 червня 1930 р. комісія провела своє перше засідання, всього таких засідань було 70 [1, с. 402]. Склад комісії мав досить різноманітний характер, її членами стали як «восточники», так і «західники». З огляду на це було важко знайти компромісні рішення. Представник станіславівського єпископа таки покинув роботу комісії, мотивуючи це тим, що не може «свобідно висказуватися на конференціях» [6, с. 21]. Особливе незадоволення латинського табору викликало призначення на посаду голови міжєпархіальної комісії єпископа-помічника Івана Бучка, котрого підтримала також і Конгрегація для східної церкви. В ході засідань комісії виникало дуже багато розбіжностей, і з багатьох підставових питань не вдалося знайти більш-менш узгодженої позиції [6, с. 4-9, 10-23]. Протоколи засідань комісії демонструють не тільки коло питань та хід дискусій, але й напружену атмосферу її роботи [5]. Митрополит Щептицький особисто не брав участі в роботі міжєпархіальної комісії. Проте найбільш імовірно, що він уважно слідкував за ходом її засідань. З осіб, наближених до митрополита, до складу комісії входили о.-ігумен Климентій Шептицький та єпископ-помічник Іван Бучко. Під час однієї з дискусій І. Бучко вплинув на хід розгляду питання, мотивуючи це бажанням митрополита Шептицького [5, с. 25].

На єпископській конференції в Римі 1932 р. знову широко обговорювали літургічні питання, однак Шептицький не зміг приїхати через незадовільний стан здоров'я. Митрополита представляв його єпископ-помічник Бучко. Єпископ Коциловський знову підняв питання про право митрополита Шептицького давати апробацію виданню «Малого Служебника», що вийшов у світ 1930 р. Однак, абсолютною більшістю єпископи підтримали право митрополита на основі рішень єпископської конференції 1929 р. дати дозвіл на друк згаданого видання як тимчасового. Отже, обидві справи засвідчили деяку перевагу позиції Шептицького на цій єпископській конференції.

Для з'ясування всієї широти розбіжностей у поглядах на ті чи інші обрядові питання Конгрегація для східної церкви у грудні 1933 р. вирішила надіслати «Запитальник», що стосувався 14 важливих літургійних проблем, митрополиту Шептицькому та єпископам Г. Хомишину, Й. Коциловському, М. Чарнецькому. Шептицький підготував розширену відповідь на цей Запитальник. Згідно з результатами досліджень о. Ґаладзи, митрополит звернувся до о. Т. Мишковського за консультаціями. Однак, готуючи відповідь до Конгрегації для східної церкви, митрополит відкинув більшість порад о. Мишковського [7, с. 358]. З відповіді складається враження, що її автор виявляв непевність у таких важливих питаннях як, наприклад, питання постави під час прийняття Св. Тайн. Зокрема, він писав, що особисто давав би перевагу поставі «клякаючи на колінах» під час Причастя, однак думав, що Римська столиця не мала би давати наказові розпорядження щодо цього, оскільки може наразитися на звинувачення в латинізації з боку православних [7, с. 358]. Така ухильна відповідь свідчить про крайню невпевненість митрополита в тому, як до його обрядової діяльності та ідей поставляться у Ватикані.

Поступово у Конгрегації для східної церкви визріло рішення звернути прицільну увагу на обрядові дискусії та на видання богослужбових книг для Греко-католицької церкви. Як пише К. Королевський, 24 березня 1933 р. секретар Конгрегації кардинал Л. Сінчеро повідомив Шептицького про свій намір зібрати комісію для вивчення протоколів міжєпархіальної літургічної комісії зі Львова [1, с. 404]. Голова міжєпархіальної літургічної комісії постійно передавав усі протоколи засідань до Конгрегації, однак впритул справою видання літургічних книг для ГКЦ Конгрегація почала займатися тільки 1938 р., коли секретар Конгрегації Е. Тіссеран видав розпорядження сформувати комісію для перегляду літургічних книг ГКЦ.

Приблизно за рік перед цим рішенням Конгрегації митрополит Шептицький написав листа до Е. Тіссерана, в котрому чітко виклав свої позиції з ключових проблем обряду та літургіки [7, с. 377]..Цей лист, на відміну від попереднього листа щодо обрядових питань від 1933 р., був резолютним. Шептицький наполягав на швидкому усуненні багатьох обрядових практик, що суперечать візантійській традиції: зокрема, на усуненні заборони на причастя дітей, на неприпустимості копіювання з латинських візуальних форм

популярного церковного мистецтва, оскільки такий підхід руйнує автентичну греко-католицьку іконографію. Митрополит також вимагав від Ватикану офіційно визнати тотожність «уніатського» обряду ГКЦ з обрядом візантійсько-слов'янським, котрий вживають східні католики в латинських єпархіях Польщі [7, с. 377]. Найголовнішим було те, що Шептицький дуже наполегливо спонукав Конгрегацію для східних церков до активної дії стосовно греко-католицьких обрядових справ, насамперед щодо друку богослужбових книг. Він зазначав, що через брак рішучих кроків з боку Апостольського престолу у греко-католицьких дієцезіях триває виснажлива внутрішня суперечка. Фактично, митрополит вимагав від Риму озвучити свою позицію. У тому ж листі Шептицький попереджав про недовіру до Римського престолу православних, котрі не схильні вірити словам про бажання Ватикану зберегти цілісність східнього обряду. Він також ще раз звертався з проханням до Апостольського престолу видати папську енцикліку про важливість літургійних питань, літургійного руху загалом. Шептицький вважав, що навіть без конкретної згадки про східних католиків така енцикліка буде великою запомогою для візантинізаційного руху у ГКЦ [7, с. 377].

Можна припустити, що цей лист значною мірою спонукав кардинала Тіссерана створити спеціальну комісію для підготовки типових видань літургічних книг ГКЦ. О. Віктор Поспішил у своєму дослідженні стверджує, що п'ятеро греко-католицьких єпископів із Галичини та Закарпаття написали письмове прохання до Конгрегації для східної церкви зайнятися справою видання літургічних книг [10, с. 218]. Відповідна ватиканська комісія у складі трьох фахівців за головуванням кардинала Тіссерана розпочала роботу в січні 1938 р. Е. Тіссеран надіслав усім греко-католицьким ієрархам розпорядження суворо утриматися від дискусій на літургійно-обрядові теми під час роботи ватиканської комісії, дозволив використовувати усі існуючі на той час літургічні видання, заборонив видавати нові богослужбові книги до прийняття рішень комісії та наказав єпископам утриматися від будь-якої полеміки, зокрема й на сторінках католицької преси [3, с. 37]. Комісія запросила і отримала копії богослужбових книг, виданих у Галичині, зокрема п'ять примірників «Служебника» 1929 р. [3, с. 38]. К. Королевський увійшов до складу ватиканської комісії. Дізнавшись про її склад та початок роботи, митрополит написав Королівському: «Хвала Богу!», додавши, що особисто вважає його, Кирила Королевського, «справжнім великим другом нашої Церкви» [9, с. 1843].

Королевський особисто був дуже відданим справі літургічної реформи ГКЦ з огляду на свої власні переконання та інтелектуальні пошуки, які він проводив протягом багатьох років. Так, у листі до архиєпископа Бейруту і Біблоса Філіпа Наб'а, він писав: «Сьогодні тріумфувала ідея, за яку я боровся довгі роки» [9, с. 1825]. Він також зазначив, що вже давно назріла потреба сформувати ватиканську комісію, котра поклала би кінець контроверсіям і латинізації. При цьому Королевський додав, що митрополит Шептицький був «на чолі тих, хто прагнув очищеного обряду» [9, с. 1826]. Він також підкреслив, що погляди очільника Конгрегації були визначені в цьому питанні: «Кардинал Тіссеран є декларованим ворогом гібридизмів і літургійних неточностей» [9, с. 1825].

Практичними наслідками роботи комісії стала підготовка типових видань богослужбових книг для ГКЦ, використання котрих мало бути обов'язковим для всіх греко-католицьких душпастирів. Першою ревізованою книжкою стала «Літургія св. Йоана Золотоустого» (грудень 1940 р.). Наступною зревізованою книгою став повний «Служебник» з усіма редакторськими правками (червень-липень 1942 р.), потім були видруковані повне «Євангеліє» (1943 р.), скорочений «Апостол» із відповідними додатками (1944 р.), повний «Апостол» (1945 р.). Два видання часослова вийшли в світ у 1955 р. [1, с. 405].

Як пише о. Королевський, Шептицький із великим ентузіазмом зустрів видання першої книги («Літургія св. Йоана Золотоустого» в 1940 р.) й одразу замовив великий наклад для своєї архиєпархії [1. с. 406]. Сприйняття цього видання єпископами Коциловським та Хомишиним, а також керівництвом ЧСВВ [9, с. 1939] було негативним [10, с. 220].

Видання ревізованих літургічних книг стало перемогою для митрополита. В час Другої світової війни Шептицький не покине реформаторської діяльності на обрядовому полі. Тільки нові часи і нові складні умови вимагатимуть швидких і дефінітивних рішень. Одним із його перших важливих рішень у цій царині стане рішення про причастя дітей загалом і дітей православних батьків зокрема. На питання, що робити, коли православна мати принесла до причастя своє дитя, митрополит відповів, що, безсумнівно, потрібно запричастити дитину. В цьому Шептицький продемонстрував не тільки широту поглядів, але й готовність відповідати на виклики часу.

Підсумовуючи, потрібно акцентувати увагу на тому, що Шептицький був тією особою, котра започаткувала літургічну реформу у ГКЦ і намагалася її реалізовувати у своїй архидієцезії. Рівно ж його бачення майбутньої ролі ГКЦ у процесах уніоністичного характеру спонукали до реформування обряду ГКЦ в напрямку його візантинізації. Через опір частини кліру та впливових єпископів митрополит не міг

зреалізувати свої плани. У критичні моменти він сам вагався, чи може розраховувати на підтримку Римської столиці, адже Конгрегація для східної церкви довго не займала конкретної позиції щодо літургійних дискусій у середовищі греко-католицького духовенства. Тільки з приходом на посаду секретаря Конгрегації кардинала Тіссерана ситуація суттєво змінилася. Ватиканська комісія своїми рішеннями втілила реформаторські плани митрополита і, фактично підтримавши його зусилля, відкинула традиціоналістський підхід латинізаційного табору у ГКЦ. Варто повністю погодитися з висновком о. Ґаладзи про те, що головним каталізатором літургічної реформи Шептицького були його «уніоністичні концепції», в котрих ГКЦ мала відігравати чільну роль. У свою чергу, уніоністичний підхід є свідченням західної, латинської основи його реформ [7, с. 441]. Вважати, що митрополит започаткував літургічну реформу у ГКЦ з чисто прозелітичних інтересів Католицької церкви, не варто. Погляди Шептицького еволюціонували особливо швидко наприкінці 1930-х і початку 1940-х рр., вони відрізнялися від його ж уніоністичних переконань у 1920-х рр. [8, с. 191-196]. Тому й літургічна реформа мала важливі внутрішньоцерковні мотиви, тобто в контексті Вселенської церкви та в контексті Греко-католицької церкви. Митрополит вбачав себе відповідальним, як душпастир, і за християнську паству колишніх католицьких єпархій Київської митрополії. В цьому сенсі літургічна реформа мала би послугувати українській церковній і релігійній єдності, про яку митрополит найбільш переконливо говорив у роки Другої світової. Тісний зв'язок із біжучими еклезіастичними, суспільними та навіть політичними процесами, такими як перспективи релігійних та націобудівних процесів у Росії та в Україні, дозволяє вивчати літургічну реформу Шептицького як вияв осучаснення, модернізування діяльності Церкви.

1. Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький / К. Королевський. – Львів, 2015. – 490 с.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 358. – Оп. 3. – Спр. 29. – 45 арк.
3. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 358. – Оп. 3. – Спр. 191. – 101 арк.
4. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 358. – Оп. 3. – Спр. 201. – 89 арк.
5. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 408. – Оп. 1. – Спр. 16. – 67 арк.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 684. – Оп. 1. – Спр. 125. – 90 арк.
7. Galadza P. The theology and liturgical work of Andrei Sheptytsky (1865-1944) / Peter Galadza. – Roma: Pontificio Istituto orientale; Ottawa: Metropolitan Andrey Sheptytsky Institute of Eastern Christian Studies, Saint Paul University, 2004. – 456 p.
8. Husar L. Sheptyts'kyi and Ecumenism / L. Husar // Morality and Reality. The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi / Ed. by P. Magosci. – Edmonton: CIUS Press, 1989. – P. 185-200.
9. Korolevskij C. Knigabytijamoego. Le livre de ma vie: mémoiresautobiographiques / C. Korolevskij. – Texteétabli, édité et annoté par Giuseppe M. Croce, Cité du Vatican: Archives sècretesVaticanes, 2007. – Vol. IV.– P. 1278-2305.
10. Pospishil V. J. Sheptyts'kyi and Liturgical Reform / V. J. Pospishil // Morality and Reality. The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi / Ed. by P. Magosci. – Edmonton: CIUS Press, 1989. – P. 201-226.

РЕЗЮМЕ

ЛИТУРГИЧЕСКАЯ РЕФОРМА МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦКОГО

Гентош Л. Р. (Львов)

В статье рассматривается деятельность митрополита Украинской греко-католической церкви Андрея Шептицкого (1901-1944), которая касалась реформирования обряда и литургики ГКЦ. А. Шептицкий последовательно стремился к очищению обряда ГКЦ от латинских элементов и возрождению византийской традиции этой церкви. В центре внимания исследования – действия митрополита и Конгрегации для восточной церкви Римской курии с целью издания новых богослужебных книг.

Ключевые слова: митрополит Андрей Шептицкий, обряд, литургическая реформа, Конгрегация для восточной церкви, богослужебные книги.

SUMMARY

LITURGICAL REFORM OF METROPOLITAN ANDREI SHEPTYTSKYI

L. Hentosh (Lviv)

This article is focused on the liturgical work and thoughts on religious rite of Metropolitan of Ukrainian Greek Catholic Church Andrei Sheptytskyi (1901-1944). A. Sheptytskyi was of persuasion that greek-catholic rite of his church had to be cleansed from Latin accretions and was working methodically to reinforce the Byzantine tradition of Ukrainian Greek Catholic Church. In the centre of this research are Metropolitan's endeavours to publish the revised

editions of the liturgical books for Greek Catholic Church, that project at the end gained the support of Roman Congregation for Eastern Church.

Key words: Metropolitan Andrei Sheptytskyi, rite, liturgical reform, Congregation for Eastern Church, liturgical books.

УДК 94 (477.87) «1921/1931»: 061.213-057.875

ДІЯЛЬНІСТЬ «СОЮЗУ ПІДКАРПАТСЬКИХ РУСЬКИХ СТУДЕНТІВ» У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1921-1931 рр.)

Куцов К. О. (Ужгород)

У статті висвітлено процес становлення, структурного та організаційного розвитку однієї з найпотужніших закарпатоукраїнських студентських організацій у міжвоєнній Чехословаччині – «Союзу Підкарпатських Руських Студентів» – у 1921-1931 рр. Автор звертає увагу на історичні, соціальні та політичні обставини, які впливали на діяльність товариства, а також формування його ідеологічних засад. Дослідник піддає аналізу головні моменти участі товариства у політичному житті Чехословаччини та безпосередньо Закарпаття у названий період, його основні досягнення в культурній сфері.

Ключові слова: *закарпатоукраїнські студенти, Чехословаччина, товариство, народовці, Закарпаття, Підкарпатська Русь.*

Пропоноване дослідження має на меті у короткій формі відтворити та проаналізувати історію Союзу Підкарпатських Руських Студентів (СПРС) у період його становлення (1921-1931 рр.), враховуючи історичні, соціально-економічні та політичні обставини, які впливали на діяльність цієї організації.

Перші дослідження про діяльність СПРС були опубліковані вже на початку 1930-х рр. а їхніми авторами були самі ж активісти організації. Зокрема, у 1931 р. з нагоди 10-річчя СПРС вийшов об'ємний «Ювілейний альманах» [29], у матеріалах якого було висвітлено найяскравіші моменти з історії організації. Майже рівночасно з'явилися статті студентів Остапа Домбровського [7] та Василя Федака [25], де у загальних рисах висвітлено діяльність організації впродовж першого десятиліття її існування. Проте негативною рисою названих публікацій було їхнє пропагандистське навантаження та відсутність критичного підходу до аналізу діяльності СПРС. У пострадянський період ряд досліджень про діяльність СПРС опублікували професійні історики. Зокрема, спробу викласти його коротку історію зробив Михайло Делеган у статті «Громадська діяльність підкарпатських студентів у вузах Чехословацької республіки» [5]. Однак через обмеженість джерельної бази (статтю написано переважно на матеріалах «Ювілейного альманаху») діяльність СПРС у ній розглядається абстраговано від решти об'єднань закарпатоукраїнського студентства у ЧСР, що зумовило ряд неточностей. Певну увагу діяльності організації приділив також Роман Ковалюк у монографії «Український студентський рух на західних землях XIX-XX ст.» [13, с. 258-262]. У ній на основі міжвоєнних публікацій подано ряд фрагментів з історії СПРС, які, щоправда, аж ніяк не відтворюють суцільної картини. Помітний внесок у дослідження діяльності організації у сфері культури, зокрема її внеску у розвиток театрального мистецтва, зробили колишній голова СПРС Юрій-Августин Шерегій [27, с. 175-211], радянський театрознавець Гнат Ігнатович [8, с.147-149] та сучасний український культуролог Василь Андрійцьо [1, с. 28-29, 120].

Після входження території сучасного Закарпаття до складу Чехословаччини (1919 р.) на тлі загальної лібералізації суспільних процесів у значно більшої частини закарпатоукраїнської молоді (порівняно з австро-угорським періодом) з'явилася можливість здобувати вищу освіту. І вже невдовзі на арену культурного і політичного життя краю вийшла нова соціально-активна спільнота – студентство. Головним центром навчання студентів-українців із Підкарпатської Русі та Пряшівщини у міжвоєнний період була Прага. На початок 1920-х рр. тут діяли легендарні Карлів університет (тогочасні факультети: філософський, юридичний, медичний, природничий, теологічний) та Вища технічна школа (тогочасні спеціальності: будівництво, архітектура, механіка, електротехніка, хімія, лісова інженерія, агрономія, комерційна інженерія, спеціальні науки), ряд творчих вишів, а

© Куцов К. О., 2016.